

Lyden av en gjenstand

Konferanse 28. – 29. august 2013. Ringve musikkmuseum/Rockheim, Trondheim.

Arr: Nasjonalt museumsnettverk for musikk og musikkinstrumenter (Musikknettverket)

Lenker:

- [Deltakerliste](#)
- [Tabell 1. Risikovurdering lydopptak](#)
- [Rapport norske museers bruk av lyd](#)

Oppsummering av innlegg

Innledning

Mats Krouthén Ringve musikkmuseum

Det finnes siden mange år ulike etablerte praksiser på europeiske musikkmuseer å lage opptak med musikk fremført på museumsgjenstander, dels for LP/CD-produksjon dels for dokumentasjonsopptak. Sett fra gjenstandsmaterialeperspektiv er dog teoretiske, etiske og filosofiske rammer kring opptakene mindre diskutert, enn mindre standardisert. I tillegg har det tidligere manglet en oversikt av hva type av lydmateriale som de norske museene forvalter. Musikknettverket har tatt dette som utgangspunkt for å diskutere strategier og metoder for innsamling, produksjon, forvaltning og bruk av lyd med relasjon til museumsmateriale.

På konferansen «Lyden av en gjenstand» ble problemstillinger tatt opp omkring teori, metodikk, praktisk gjennomføring samt bruk av gjenstandsrelaterte lydopptak. Det kan representere et utsnitt av denne aktivitet ved norske museer per i dag. I tillegg ble en rapport om hva type og mengde av lydmateriale som museene forvalter – alle kategorier - samt hvordan dette blir forvaltet og presentert på museene.

Lydrom i endring

Hans Philip Einarsen, Oslo Museum

Er lyd viktig i en migrasjonsprosess? Daglig vandrer vi ut og inn av ulike lydrom, og på lik linje med det synlige kan også lydromgivelsene fortelle oss noe om kulturelle og sosiale samfunnsendringer, moderniserings- og globaliseringsprosesser. I dette prosjektet studerer jeg lyd som et sosialt fenomen, og undersøker hvordan vi benytter lyd, som en sans blant flere, for å knytte oss til fellesskap/kollektiver og konstruere identiteter og minneprosesser. Hvilken rolle spiller lyd i kulturelle endringsprosesser? Er lyd en betydningsfull ingrediens i konstruksjonen av identitet og forskjell, kontinuitet og brudd, tradisjon og fornyelse?

Migrasjons- og globaliseringsprosesser er trolig noen av de viktigste årsakene til forandringer i det auditive landskapet i den senere tid. Ved at folk reiser, bringes også viktige lydelementer fra sted til sted og blander seg med nye lydelementer. Andre lyder og klanger er bundet til steder og reiser kun med individenes minner. Med byområdet Grønland som utgangspunkt undersøker jeg relasjonen mellom individet og dets lydromgivelser, og hvordan lyd kan bidra til å definere sted.

Prosjektet er en del av mitt doktorgradsarbeid, og er knyttet til det tverrvitenskapelige forskningsprosjektet *vår tids lydrom* (UiO).

Lyd som meningsbærer

Tellef Kvifte, Høyskolen i Telemark

Innlegget tar utgangspunkt i tre ulike lyder, en halvannet sekunds klipp av en hardingfeleslått, 15 sekunder lyd fra en A-fordmotor, og 31 sekunders opptak av fosterlyd. Disse tre lydene ble kommentert av eksperter fra de respektive områdene, som fikk presentert lyd fra sitt område uten indikasjon på hva det var. Hardingfele-eksperten identifiserte både melodi og utøver umiddelbart; motoreksperten identifiserte bilmodellen, og hadde en omfattende diagnose av motorens oppførsel, og jordmoren identifiserte ikke bare fosterlyden, men også hva slags apparat den var tatt opp med, og uttrykte bekymring for fosterets tilstand ut fra lyden hun hørte.

Poenget var å vise at lyd kan bære store mengder informasjon for en som kjenner sammenhengen lyden kommer fra - med andre ord, kontekstuell informasjon er avgjørende for at lyden skal gi mening. Innlegget forsøkte å problematisere dette ytterligere, ved å peke på mange ulike kontekster hver lyd kan inngå i, og argumenterte for at problemene med å dokumentere lyd i stor grad er de samme som for gjenstander. Når det gjelder *kombinasjonen* av dokumentasjon av lyd og gjenstander, åpner det seg noen nye muligheter for gjensidig kontekstualisering.

Innlegget antydde sluttlig to grunnleggende strategier å velge mellom:

- Med utgangspunkt i gjenstanden, å dokumentere ulike lydige uttrykk av ulike prosesser gjenstanden inngår i
- Med utgangspunkt i lyden, å dokumentere ulike prosesser/gjenstander denne lyden forteller noe om

Risiko- og gevinstanalyse ved lydopptak av museumsobjekter

Vera de Bruyn, Ringve musikkmuseum

I forbindelse med lydopptak av museumsgjenstander på Ringve i 2011, ble det utviklet et skjema for kontroll av skaderisiko hos musikkinstrumenter.

Det å klargjøre et instrument for lydopptak er en risiko i seg, både i forhold til material og mekanikk. Verdien av et lydopptak må vurderes opp mot verdien av objektets fysiske tilstand. En risikovurdering bidrar bevisstgjøring og kontroll av eventuelle skadelige momenter allerede før lydopptaket iverksettes. Risikovurderingen tjener dermed til å bevare instrumentet. Den er et hjelpemiddel både for restaureringstiltak og begrensninger under avspillingen. En tilstandsbeskrivelse, inklusive dokumentasjon av funksjonalitet, veies opp mot gevinsten/resultatet som oppnås via et lydopptak. Prosessen bør derfor være et samarbeid mellom Konservator (*curator*), konservator (*conservator*), instrumentmaker/-spesialist og utøvende musiker.

Risikovurderingen gjelder for musikkinstrumenter som er definert som museumsobjekter (kategori 1 i Primus: Vanlig tilvekst, høy bevaringsverdighet, kan ikke byttes eller avhendes). Gjenstander skal ikke utsettes for hendelser som kan føre til skade.

Spørsmålene i risikovurderingsskjemaet besvares ved å sette kryss (1-4) i midterste kolonnene. 1 = høy skaderisiko, 4 = lav skaderisiko ved lydopptak (se [Tabell I](#)).

Dokumentasjonsopptak i teori og praksis – erfaringer fra Ringve museum

Bernt Isak Wærstad, Inst. for Musikk (Musikkteknologi), NTNU

Lyddokumentasjon i museumssammenheng er en tilsynelatende lite etablert praksis uten noen former for verken standarder eller utviklet metodikk. Dette innlegget presenterer min personlig innfallsvinkel til feltet eksemplifisert med erfaringer fra to lyddokumentasjonsprosjekter ved Ringve Museum; "Flatfeler og hardingfeler" og "Lirekasser, klokkespill, pianolaruller med mer". Metodikken har i all hovedsak kommet frem gjennom diskusjonen mellom meg og konservator Mats Krouthén og er basert på vår eksisterende kunnskap, men i stor grad formet av erfaringer vi har gjort oss underveis. Vi kom fram til at lyden av en gitt

gjenstand ikke kunne løsrives fra verken tid eller rom (både av filosofiske og praktiske årsaker), men forsøkte i stedet å fange lyden av gjenstanden slik den oppleves i det rommet og den befatningen den befinner seg i akkurat nå.

Dette innlegget presenterer de grunnleggende teoriene relatert til lydopptak som var et nyttig utgangspunkt for prosessen og gir en indikasjon i hvilken retning det er fornuftig å starte. Det argumenteres samtidig for at "teoretisk korrekt" er et høyst tvilsomt utsagn, mens empiri og kvalitativ analyse av de lydige resultatene ved bruk av de ulike teknikkene til slutt bør avgjøre hvilke teknikker som skal benyttes; slik tilfellet var i de to nevnte prosjektene.

Lyd og katalogisering i museene - museumsgjenstandens stesøster?

Alexander Lindbäck, Norsk Folkemuseum

Kallimakhos lagde den første bibliotek katalogen ca 200 år før Kristus, mens de første museene ble etablert først på 1500-tallet. Det vil si at bibliotekene har et «forsprang» på museene på ca 1700 år når det kommer til katalogisering. Når vi vet at de første lydopptakene ble gjort av Thomas Edison rundt 1877 så er det kanskje ikke så rart at vi ikke er helt i mål på lydarkiv siden i museene?

I bibliotekene benyttes nesten utelukkende internasjonale standarder: AACR 2 - AACR 2, Anglo-American Cataloguing Rules, Dewey Decimal Classification etc. Ved museene er det ikke slik: Standard for fotokatalogisering, Standard for gjenstandskatalogisering, Outline og Feltkatalogen er nasjonale standarder som ikke engang dekker alle objekttyper vi har i museene og de blir dessverre ikke vedlikeholdt og oppdatert. (Outline kommer fra utlandet, men er mest brukt her i landet.)

Ved Norsk Folkemuseum legger vi oss så tett opp til Standard for fotokatalogisering og Standard for gjenstandskatalogisering som mulig, også når vi katalogiserer lyd. Dvs at vi adapterer det som står i disse standardene slik at det skal passe til objekttypen lyd. Film/lyd-modulen i Primus brukes til selve registreringen. Brukscopier av lydfilene legges inn i posten i Primus, mens wav-fil lagres på en egen mediaserver (på lik linje med foto).

En stor nyhet for oss er at Digitalt Museum / Primus nå støtter publisering av lyd og film på nett. Dette gjør at Primus blir en mye mer attraktiv løsning for lydarkivene. Eksempel:

<http://www.digitaltmuseum.no/things/intervju-med-oskar-arentsen-fra-verdal/NF/NFAV.001-082>

Norsk Folkemuseum blir gjerne med på et samarbeid om videreutvikling av Film/lyd-modulen i Primus og retningslinjer for katalogisering. Modulen dekker mange av våre behov, men har ikke blitt oppdatert i så stor grad som for eksempel gjenstands- og fotomodulen.

Norske museers opptak og bruk av lyd – Rapport fra en kartlegging

Knut Røe, Røe kommunikasjon / **Mats Krouthén**, Ringve musikkmuseum

Innledning (Krouthén)

Med støtte fra Norsk kulturråd ble gjennomført en spørreundersøkelse i 1. og 2. halvparten sommeren 2013. Røe kommunikasjon gjennomførte undersøkelsen som ble sent til 152 norske museer (medlemmer i NMF, museer m støtte fra kulturdepartementet, universitets- og etatsmuseene) (se «[Rapport norske museers bruk av lyd](#)»). Det er innrapportert nær 24000 timer lydopptak (halvparten egenproduserte opptak) men det er god grunn til å mistenke et stort mørkertall.

Kommentar til resultatet av spørreundersøkelsen om lyd på norske museer (Røe)

Vi i Røe Kommunikasjon hadde gleden av å bistå Ringve under utvikling av spørreundersøkelsen om lyd på norske museer, og vi sto for den praktiske gjennomføringen.

Det var spennende å få være med på å tegne dette aller første oversiktskartet over det auditive museumsterrenget. Og det slo oss med en gang hvor lite man med sikkerhet kunne si om dette terrenget, særlig med tanke på hvor mange museumsfolk, publikummere og forskere som til daglig ferdes i det.

Museenes interesse for å bidra til kartleggingen, lover etter vår mening godt for det videre arbeidet som må komme for å få enda mer presis kunnskap som grunnlag for å heve kvaliteten på forvaltningen av lyd. 77 museer, eller drøye 50% av de inviterte, fylte ut spørreskjemaet midt i en hektisk sommersesong.

Av resultatene var det særlig fem vi som alminnelig kulturinteresserte borgere uten museumsfaglig kompetanse merket oss:

For det første var det overraskende at alle museene hadde egenproduserte opptak av intervjuer, monologer eller samtaler. Med tanke på at mye av dette forvaltes så som så, det viser undersøkelsen klart, ble overraskelsen etterfulgt av en smule bekymring.

For det andre satte vi ikke særlig pris på å få vite at museene ikke har avklart rettighetene til bruk av mer enn 15 % av egenproduserte lydopptak og 28 % av eksternt produserte lydopptak.

For det tredje: 4 av 10 museer mangler regler for lydopptak. Neppe godt nok.

Og for det femte: 6 av 10 museer mangler system for forvaltning av lydopptak. Opplagt ikke godt nok.

Vi håper dette første kartet inspirerer til nye oppdagelsesreiser ut i det museale lydterrenget. Det er fortsatt store hvite flekker på dette første, skissepregede kartet.

Lykke til i det videre arbeidet med å heve kvaliteten på opptak og forvaltning av lyd på norske museer!

Lyden av en fiskebåt. Lydopptak av gjenstander

Alf Jonassen, Museum Nord

Litt historie for bedre å forstå den store interessen for platene. I robåtenes og seilbåtenes tid var det alltid slit ved årene. Et særdeles farlig yrke å være fisker eller fraktemann. Dampmaskinen fikk ikke særlig innpass i fiskerflåten. Men lydene huskes.

Glødehodemotoren og Semidieselmotoren (forbrenningsmotoren):

England 1890. Danskene og svenskene før oss. Første norske; Møre 1893. Flere kom til. Skepsis fra fiskerne. Men det ble stigende kvalitet på motorene, etter mye prøving og feiling.

1905–1020: Motoriseringa skyter fart. Over 150 forskjellige fabrikker langs Norskekysten.

Semidieselmotorene nærmest enerådende frem til ca 1960 da lettdrevne dieselmotorer overtok

Konsekvenser. Nye båttyper ble utviklet (sjark og skøyte). Dekkede båter. Fiskerne kunne etter hvert bo i båtene, følge etter fisken, de ble profesjonelle helårs fiskere. Bosettingsmønsteret endret seg mange steder. De nye båtene krevde gode havner og/eller molo. Det ble mye sikrere å være på havet, det ble slutt på de store forlisene. Folk hørte etter hvert forskjell på motorene, visste hvem som kom uten å se båten.

Motorlyden betydde trygghet, - endelig kommer han far... Hver type motor hadde sin individuelle "stemme".

CD-platen "Dunk Dunk langs Norskekysten", 2007 og Nr. 2 fra 2008: Variert innhold med motorer fra hele kysten. Mest lyden av fiskebåter og mindre fraktestartøyer. Glødehode- og semidiesel. 15.000 plater er solgt, og de går bra fremdeles. Netto inntekt; ca 1.4 mill.

Hvorfor er lyden så populær? Mange får tårer i øynene og klump i halsen av lyder som vekker sterke minner fra barndom, ungdom og arbeidsliv. Dette gjelder særlig menn hvorav mange arbeidet med slike motorer i fiskebåter og i kystfart.

Lydene er i tillegg morsomme å høre på. Også unge folk liker "Heavy metal" 😊

Subharchord: En lydreise fra Øst-Berlin til Kjelsås

Frode Weium, Norsk Teknisk Museum

Frode Weium holdt et innlegg med tittelen "Subharchord: En lydreise fra Øst-Berlin til Kjelsås," der han presenterte Subharchordens fascinerende historie og tok opp problemstillinger i forhold til istandsetting og bruk av et slikt instrument.

Den elektroniske lydgeneratoren Subharchord ble utviklet i Øst-Berlin på 1960-tallet. Instrumentet var et teknologisk prestisjeprosjekt. Det skilte seg fra vanlige synthesizere ved at det var basert på såkalt

subharmonisk frekvensdeling. NRK kjøpte et instrument i 1970/1971, som den eneste vestlige institusjonen. Det ble brukt av Gunnar Sønstevoid og muligens Arne Nordheim. I 1991 ble instrumentet gitt til Norsk Teknisk Museum, som så lånte det ut til Ringve Museum. Et av Weiums poenger var at instrumentets historie fortsatt skrives. Det er det ikke minst vi museumsfolk som bidrar til, når vi velger hvordan vi vil stille ut og bruke instrumentet.

Tidligere i år valgte Norsk Teknisk Museum og Ringve Museum å få satt Subharchorden i spillbar stand. Valget ble gjort ut fra en totalvurdering av forholdet mellom den risiko som en slik istandsetting ville innebære og de gevinster som det ville gi. Å tilføre strøm til et instrument som ikke har blitt brukt på lang tid betyr en viss risiko. Det var på forhånd heller ikke klart hvor mye av instrumentets originale deler som måtte skiftes ut. På den annen side kunne en istandsetting gi gevinster bl.a. i form av lyd dokumentasjon, generering av ny kunnskap og "levendegjøring" av instrumentet.

De to museene definerte sammen et prosjekt der de selv hadde regien. Selve arbeidet ble utført av tidligere NRK-tekniker Bjørn Svensson i samarbeid med gjenstandskonservator Hanne Skagmo, og med bistand fra to av de tyske teknikerne som konstruerte instrumentet på 1960-tallet, Deutsches Technikmuseum Berlin, filmregissøren Ina Pillat og artisten Biosphere (Geir Jenssen). Således ble mange institusjoner og personer involvert i prosjektet. Den 6. juni 2013 holdt Biosphere en 45 minutter lang Subharchord-konsert på Norsk Teknisk Museum.

Weium viste også en kort film om instrumentet laget av Ina Pillat på oppdrag fra Norsk Teknisk Museum (blant annet med klipp fra Biospheres konsert). Etter innlegget fulgte en diskusjon om risiko og gevinster ved denne typen prosjekter.

Klang og kobling - å presentere janitsjar på museum.

Daniel W. Papuga, Ringve musikkmuseum

Mye av det vi gjør på museer er knyttet til assosiasjoner: hvordan materielle og ikke materielle kulturuttrykk forbindes med hverandre for å danne bilder av samfunnet. Vi finner ofte at forskjellige mennesker får forskjellige assosiasjoner fra det samme uttrykket, og at innholdet i uttrykk kan få nye betydninger med tid. Et fantastisk eksempel av dette er det norske ordet "janitsjar", og hva slags lyder som blir forbundet med ordet.

Presentasjonen gir en historisk oversikt av diverse musikkstiler og meninger knyttet til ordet "janitsjar", og bruker begrepet for å spørre: Er det museenes rolle å gi entydige svar på kulturelle fenomener, eller skal vi heller legge større fokus på flertydighet, kreativitet og kulturelle utvekslinger?

Lyden av et ikon? Ulike tilnærminger til lyd dokumentasjon av musikkinstrumenter. Case: Fender Stratocaster.

Vigdis Sjelmo/Bjørnar Bruket, Rockheim

Instrumenter og musikkteknologi tilhører en av Rockheims kjernesamlinger. Instrumenter er konstruert for å lage lyd. Rockheim ønsker derfor ikke bare å bevare den fysiske gjenstanden, men også lyden av instrumentet. Lyden av et instrument bør inngå som en like relevant "opplysning" om et instrument som foto og mål etc. Målet med prosjektet er å utvikle metoder for lyd dokumentasjon, fortrinnsvis i det gjenstanden er på vei inn i samlingen. En gjenstand kan være godt dokumentert i form av eksisterende kontekstlyd (innspilt musikk, musikkvideo etc), i andre tilfeller mangler denne type kontekstmateriale. Det må derfor gjøres en vurdering i de enkelte tilfeller om hva-, hvordan- og hvilken lyd som er hensiktsmessig å bevare.

Første trinn i arbeidet med lyd dokumentasjon var å kartlegge potensielle tilnærminger, problemstillinger og fremtidige gevinster (formidling/forskning) knyttet til lyd dokumentasjon.

Neste trinn i arbeidet med lyd dokumentasjon blir å omsette trinn 1 i praksis. Første case var en gitar – en Fender Stratocaster fra 1963. Fender Stratocaster omtales som et *ikonisk* instrument. Men hva er ikonisk,

form og farge eller lyden? Det at gitaren forbindes med en rekke ulike gitarister og dertil tilhørende sjangere gjør det interessant å stille spørsmålet hva er *lyden* av et ikon? Med bakgrunn i en sjekkmetode utviklet i trinn 1, bestemte vi oss for å gå vitenskapelig til verks og ta opp lyden av gitaren med en rekke ulike parameterer som pickupinnstillinger, bruk av ulike forsterkere, mikrofoner, pre-amper etc. Vi sitter nå igjen med over 300 nyanser av gitarriffet i låta "Splitter Pine".

Heller enn å snakke om lyden av et ikon, blir dette *lyder* av et ikon (i sammenheng med x antall andre parameter som rom, utøver, lydtekniker, mikrofoner, forsterkere osv.: alt dette godt dokumentert). Denne type lyddata egner seg godt for pedagogiske prosjekter og utstillinger. Det vil også kunne være viktige data i studier som omhandler lydestetikk og produksjon av populærmusikk.